

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Stockholm, Iduns Tryckeri Aktieförlag.

N:r 34 (401)

Fredagen den 23 augusti 1895.

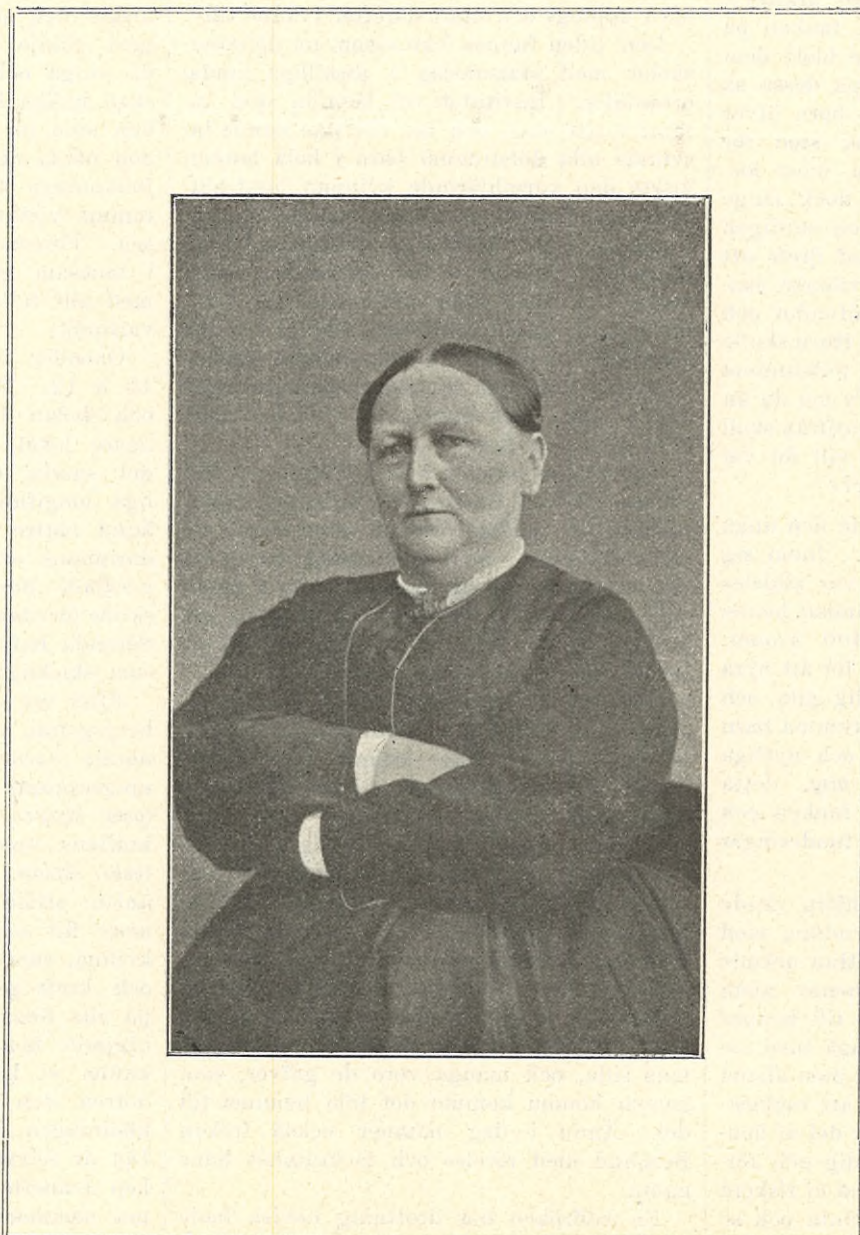
8:de årg.

Prenumerationspris pr år:	Byrå:	Redaktör och utgivare:	Utgifningstid:	Annonspris:
Idun ensam kr. 5:—	Klara Södra Kyrkog. 16, 1 tr.	FRITHOF HELLBERG.	hvarje helgfri fredag.	35 öre pr nonpareillerad.
Iduns Modet., fjortondagsuppl. » 5:—	Allm. telef. 6147.	Träffas säkrast kl. 2—3.		För »Platssökande» o. »Lediga platser»
Iduns Modetidn., månadsuppl. » 3:—		Redaktionssekr.: <i>J. Nordling.</i>	Lösennummerpris 15 öre	25 öre för hvarje påbörjad tiotal stafv.
Barngarderoben » 3:—	Prenumeration sker å alla postanstalter i riket.		(lösn:r endast för kompletteringar.)	Utländska annons. 70 öre pr nonp-rad.

Jeanette Berglind.

Om det är skönt att lefva för en idé, är det ännu skönare att efter långa år af fåfäng sträfvan, gäckade förhoppningar och tålig biddan, ändtligen få se denna idé förverkligad. Den lefnadssaga vi i dag vilja förtälja, gifver så att säga en ny illustration åt denna aldrig omtvistade sanning. Såsom inledning till denna lefnadssaga vilja vi emellertid förutskicka följande. Då vi nyligen besökte den åldriga bärarinnan af ofvanstående namn och därvid sökte leda samtalet på hennes lifsgärning, utbrast hon lifligt: »Säg ingenting till beröm för mig; gif Gud äran, det är han som gjort allt.»

Jeanette Berglind föddes i Stockholm den 21 augusti 1816. Redan från vaggan fader- och moderlös, uppfostrades hon af en obemedlad änka, som till modersnamnet lade den ömma moderskärlek. Vid tre års ålder skadade sig den lilla så illa genom ett fall, att hon ett helt år måste ligga till sängs och ytterligare fyra år gå vid krycka. Fattigdom och umbä-

randen af många slag, i förening med fortfarande sjuklighet, gjorde ock att barnaåren, oakadt fostermoderns uppförande kärlek, voro tunga nog för det lifliga barnet; men händer grundlades tidigt det allvar i sinnet, den fasthet i karaktären och den djupa medkänsla för andras lidanden, som från ungdomsåren utmärkt Jeanette Berglind.

Fostermodern, som var besläktad med den kände människovännen *Per Aron Borg*, plägade icke sällan besöka denne i hans hem vid det nyligen upprättade blind- och döfstuminstitutet *Manilla*. Sommaren 1834 tillbragte hon också, jämte sin nu uppvuxna fosterdotter, någon tid i det vänliga släkthemmet, då kolerans plötsliga uppträdande i hufvudstaden väckte oro och förstämning i så många hem och hjärtan. Ett af dess allra första offer blef Jeanette Berglinds fostermoder, och den unga flickan skulle nu hafva stått ensam och öfvergifven i världen, om icke ett nytt hem erbjudits henne i Borgska familjen.

Det starkaste af allt i skapelsen är en god människa, som öfvar barmhärtighet.

Mohamed.

Omhuldad af kärlek och deltagande, tillbragte hon här de närmast följande åren, medan hon å sin sida villigt och tacksamt deltog i arbetet inom hemmet. Härunder fästes hennes intresse särskildt vid de döfstumma barnen. Med lätthet lärde hon deras teckenspråk och umgicks sedan på alla lediga stunder såsom en vän med dem, sökte att tränga in i deras tankar och känslor, gjorde sig förtrogen med deras anlag, böjelser och hela den lilla lefnadskrets, som företrädesvis är egen för dem. Såsom hennes lyckligaste dröm hägrade redan då hoppet att få ägna sitt lif åt dessa vanlottade. Vi kunna lätt tänka oss att Per Aron Borg med tillfredsställelse såg denna hänfvenhet förr sina skyddslingar, och måhända hade den unga flickan tidigare fått se sin dröm förverkligad, om icke döden här, såsom så mångenstädes, dragit ett streck öfver den. Vid Borgs 1839 inträffade bortgång blef det nämligen nödvändigt för henne att söka sig en annan plats.

Fattig, som hon var, måste hon skaffa sig sin utkomst i andras tjänst. Sålunda konditionerade hon under några år i än det ena, än det andra hemmet, men i hvilka förhållanden hon än befann sig, och hvilken verksamhet, som tog hennes krafter i anspråk, kunde hon ej lämna tanken på de döfstumma barnen, och icke blott dem hon personligen kände, utan på dessa så ofta förbisedda och vanvårdade barn öfver hela landet, och åter och åter stod för henne ungdomsdrömmen i den mest lockande gestalt. Hon bar den dock länge tyst inom sig själf, och när hon slutligen af ett oemotståndligt inre behof drefs att meddela sig härom med några vänner, skakade alla utan undantag på hufvudet och sade: »Det här är ju luftslott! Huru skulle du kunna bilda ett hem för döfstumma barn! Tänk ej mera härpå. Ty om du än har förmåga och kärlek nog, hvarifrån skall du taga penningar, eller hvart vill du väl komma med två tomma händer?»

Emot dessa förståndsskäl hade den unga drömmerskan intet att invända. Inom sig tänkte hon dock, att hon icke var alldeles utan medel, då fostermodern lämnat henne ett testamente på omkring 400 kronor. Dessa penningar ville hon lyfta för att hyra ett par små rum vid någon billig gata, och där taga emot ett par små döfstumma barn för att fostra dem till goda och nyttiga människor. *Gud skall hjälpa mig*, detta var alltjämt den förhärskande tanken och i den uppingo alla hennes funderingar och planer.

I fast förlitande på Guds hjälp vände hon sig omsider till sin förmyndare, med begäran att få ut sitt lilla arf. Han nekade henne likväl detta och bad henne afstå från »en plan, som skulle leda till hennes undergång». Hon tänkte då ingå med ansökan att bli förklarad myndig, men afstod härifrån, då man sade henne, att omkostnaderna skulle medtaga en stor del af hennes lilla kapital, och huru modig och förtröstansfull hon än var, ville hon ej riskera detta, utan beslöt sig för att vänta och se

tiden an, medan hon dock alltjämt vidhöll sitt gamla valspråk: »*Gud skall hjälpa mig.*»

Så förgingo åren och den unga flickan var icke längre ung; men ungdomsdrömmen stod dock lika lefvande för hennes sinne, och hennes längtan efter dess förverkligande var lika brinnande. Kom så det år, då konung Oscar I förklarade svensk kvinna myndig vid 25 års ålder.

Jeanette Berglind hade längesedan uppnått denna ålder, »och», skrifver Fredrika Bremer i en tidningsuppsats julen 1862, »det första bruk hon gjorde af sin vunna rätt, var att uttaga sitt arf och därmed begynna sitt verk. Nu följde för henne en tid af kropps- och själsansträngande arbete, ty icke sällan är det genom inre strider Gud förbereder dem han vill fostra för något särskildt kall i lifvet; men på samma gång uppehåller och styrker han dem med sin kraft, samt upplifvar deras hopp genom oväntade ljusglimtar i natten. Det kunde ju icke vara annat, än att den ensamma, medellösa kvinnan skulle möta svårigheter af alla slag vid ett företag, som icke stod i rimligt förhållande till hennes tillgångar. Emellertid var början gjord, ett litet hem var öppnadt och en ung lärare anställd. Ett litet fattigt döfstumt barn upptogs och snart därefter tvänne till».

Den tiden funnos icke såsom nu döfstumskolor med statsanslag i åtskilliga landsortsstäder. Institutet vid Manilla stod ensamt i sitt slag, och att det icke kunde inrymma alla döfstumma barn i hela landet, visste den varmhjärtade kvinnan blott alltför väl. Många af dessa vanlottade, synnerligast från de fattiga hemmen, blefvo sålunda i saknad af all uppfostran, utkastade i världen utan alla medel till själf-försörjning, samt beröfvade möjligheten att göra sig förstärkta af sina medmänniskor. Åt dessa ville hon nu ägna sig, och kunde hon än icke göra *mycket*, så ville hon dock göra *hval hon kunde*.

Det träna arbetet och de ihållande försakelser fröken Berglind för egen del underkastade sig, nedlade henne efter någon tid på sjuksängen, men hon ansåg sig ej ha råd att kosta på sig läkarevård och medicin, utan låg där kraftlös och svag på sin torftiga bädd. Kom så en dag en vän på besök till henne. »Jag känner en läkare,» utbrast denna, »och till honom går jag genast för din räkning». Invändningar hjälpte ej, och samma dag infann sig doktor Lemchen hos den sjuka. Hans vana blick uppfattade genast ställningen och med ett sinne, öppet för all verklig nöd, var han från samma stund icke blott den omsorgsfulle läkaren för tillfället, utan till lifvets slut en stödjande vän för den ensamma kvinnans kärleksverk. Vid besök hos patienter inom de högre klasserna försummade han ej att omtala ett arbete i så hög grad förtjänt af understöd från allmänhetens sida, och många voro de gåfvor, som genom honom kommo det lilla hemmet till del. Ännu i dag nämner också fröken Berglind med rörelse och tacksamhet hans namn.

En hoffröken hos drottning Lovisa hade

ock fattat intresse för det begynnande lilla hemmet, och genom henne väcktes snart drottningens deltagande för detta, ett deltagande som sedermera bevisade sig lika varmt intill drottningens död. Föräldrar och målsmän för döfstumma barn vände sig småningom till den nya skolan, där helpensionärer emottogos mot en afgift af 350, och halfpensionärer mot 150 kronor årligen. Men där upptogs äfven barn, för hvilka litet eller intet betaltes, när det visade sig att inga tillgångar funnos. Detta vållade väl nya bekymmer för husmodern och mer än en gång tillrädde man henne att aflägsna från sig de barn, för hvilka ej betaltes den billiga afgiften, men härtill kunde hon ej förmå sig. »*Gud skall hjälpa*», hette det alltjämt, när hon efter en genomvakad natt uppstod till en ny dags möda och omsorger, och när hon såg omkring sig dessa döfstumma barn, såg med hvilken ifver de ville lära, såg dem glada och lyckliga, såsom barn i modershemmet, vaknade hos henne en känsla af modersfröjd och lefnadslust, sådan hon aldrig erfarit, och för första gången i sitt lif, kände hon sig, midt i alla bekymmer, lycklig. Hvilken daglig kamp denna lycka kostade henne, vet allena Gud; visste människor det, skulle de förundra sig, men ock med glädje erkänna att Gud är mäktig i de svaga och att han väljer till sina redskap hvilka han vill. Flere gånger, då nöden stod för dörren och man icke såg någon utväg att komma igenom, skickade han fullkomligt okända personer, som fyllde det tomma visthuset eller den lika tomma börsern. Föreståndarinnans hjärta lyfte sig då i tacksam glädje till Gud, under det hon med allt fullare tillit upprepade sitt gamla valspråk.

Omsider hade barnens antal stigit till 10 à 12. Den lilla lokalen blef för trång och skolan flyttades till en bättre och rymligare lokal i utkanten af staden. Här i det sunda, trefliga hemmet och de landtliga omgifningarna syntes barnen trivas ännu bättre och under den moderliga vårdarinnans och skicklige lärares ledning utvecklade flere af dem en intelligens, som skulle förvånat äfven hos fullt normala barn. Sålunda hafva tre af dessa barn utgått såsom skickliga lärarinnor i döfstumskolor.

Efter ett besök vid det nya hemmet, Gråbergsgatan, vid en årsexamen med de abnorma barnen, skrifver J. Jolin i en tidningsuppsats 1868: »Vi tala så ofta om den *tysta kraften*, men vilja vi se den tysta kraftens *resultat*, så må vi en dag besöka *tysta skolan*. Och vilja vi se ett modersanlete stråla af himmelsk fröjd öfver barnens flit och kunskaper, vilja vi se en kvinna, som med en romarinnas hjältemod och kraft genombrutit alla hinder, pröfvat på alla försakelser för att nå det mål, som utgjorde hennes ungdoms älsklingsdröm, så kunna vi kasta en blick på henne, där i dörren, den fryntliga damen i svarta sidenklädningen, hon, som ser så öfverlycklig ut. Det är föreståndarinnan för denna asyl, fröken Jeanette Berglind. Också måste ljumma sommarvindar smeka detta hjärta vid

anblicken af all den trefnad hon, med välvilliga människors hjälp, ändtligen lyckats bereda sina kära fosterbarn. Hvilken skillnad mot hennes första lilla skolrum, där hon delade sitt knappa bröd med tio små värnlösa elever! Men äfven där räckte brödet till. ty *Han* satt med vid bordet, *Han*, som bespisade 5,000 män med fem bjuggbröd och två fiskar, och det lilla hushållet skötte *hon*, om hvilken man berättat, att hon själf aldrig åt, förrän hennes små skyddslingar voro mätta.»

Ju mer den *tysta skolan* med dess själfuppförande stiftarinna blef känd, dess större förtroende tillvann den sig. »Genom insamlingar och andra gåfvor,» heter det i en berättelse om skolans utveckling, »jämte ett af Rikets Ständer för tre år beviljade anslag, kunde den efter hand utvidga sin verksamhet. Drottning Lovisa förblef alljämt ett kraftigt stöd för anstalten och förklarade sig villig att stå som dess beskyddarinna. Bland dem som på ett verksamt sätt antogo sig den nya skolan, var ock den nyss afidna, för allt godt och människovänligt så varmt nitälskande friherrinnan *Sofie Adlersparre*. Genom upprepade uppsatser i den af henne redigerade tidskriften »Läsning för Hemmet», bidrog hon ej litet att fästa allmänhetens uppmärksamhet vid densamma. Några varmhjärtade män och kvinnor bildade en styrelse som åtog sig vården om dess ekonomiska angelägenheter, och till följd af allt detta blef skolan slutligen (1871) i stånd att på särdeles fördelaktiga villkor förvärfva en vidsträckt egendom, nr 25 och 27 Norrtullsgatan, där den allt fortfarande har sin lokal. Den trefliga byggnaden omgifves af en rymlig gårdsplan samt öppna fält och trädgårdar. Därute leka och skratta barnen på lofstunderna som andra barn, utan att ännu förstå hvad som skiljer dem från dessa.»

År 1882 frånträdde fröken Berglind sin befattning såsom skolans föreståndarinna. År och ansträngningar hade uttömt hennes krafter och ehuru hon med samma kärlek var fästad vid barnen, kände hon sig af tilltagande svaghet tvingad att öfverlämna vården om dem i andra händer. Fröken A. Segerstedt blef då föreståndarinna för tysta skolan, hvilken med detsamma öfvergick från teckenskola till ren talskola. Undervisningen omfattar kristendom, modersmålet, räkning, naturkunnet, geografi, fäderneslandets historia, ritning, gymnastik, handarbeten och slöjd. Barnen emottagas i en ålder af 6 till 10 år, och undervisningstiden beräknas till 8 år. Hemmet inrymmer icke blott helbetalande, utan äfven de mindre betalande samt dessutom några friplatser. Under året 1889—1890 vårdades inom skolan 18 barn. Förra året skedde ånyo ombyte af föreståndarinna, i det fröken Segerstedt efterträddes af fröken Hartman.

Så har det lilla frö, som i förlitande på Guds hjälp utsädes af ett älskande hjärta, slagit rot, spirat upp och efter den organiska utvecklingens lag, slutligen blifvit ett träd, under hvilket väl icke jublande fågelskaror, utan stumma små människobarn, funnit tillflykt och skydd. Men på samma gång vi önska tysta skolan fortfarande framgång i sin ädla sträfvan för de abnorma barnens utveckling till nyttiga och lyckliga samhällsmedlemmar, bedja vi att för skolans äldriga stiftarinna, som i dessa dagar

ingår i sitt åttionde år, få uttrycka de varmaste välönskningar. Tillsammans med den vän, hvilken en gång för många år sedan kallade den människovänlige läkaren till den utarbetade skolförestånderskans sjuk-säng, och som sedan trofast varit henne behjälplig i arbetet, har hon bildat ett litet eget hem, där hon i stilla ro nu åtnjuter en välbehöflig hvila.

Må för den vördade gamla en solig afton följa på den långa arbetsdagen, och må hon få inhösta rika kärftar från det hårdbrukade arbetsfältet den dag, då också de stummas tunga skall varda upplåten.

L. S.

Syster Elisabet.

*Syster Elisabet, hvar galler färden,
Hvart gå de lätta, hastiga steg? —
»Öfver allt, hvar helst i vida världen
Lidandet före mig trampat sin väg.» —
När skall du ses i de glada skara?
När vill du stanna och hvila dig? —
»En gång när lidandet upphört att vara,
Eller när Gud kallar hem mig till sig.» —*

*Ofta jag såg genom folkvimlet skrida,
Uti den tarfliga dräkten grå,
Skepnaden din, den höga och blida,
Med Röda Korsets tecken uppå.
Djupt in i gränder, bland lasten och
nöden,
Och hos de sjuka i koja och slott,
Ute på slagfältet, ensam med döden,
Såg jag dig lindra de lidandes lott.*

*Spänstig var gången och blida dragen,
Leendets glans öfver allvaret låg.
Aldrig af fasa och skräck betagen
Blef inför lifvets hemsckhet din håg,
Blicken ej skum af nätternas vaka
Vid lidandets sjukbädd och dödens bår,
Sinnet ej tungt af att ständigt försaka
Fröjden som lockar i ungdomens vår.*

*Ej gaf du hän på en sviken förhoppning
Sköfladt ditt lif som gåfva åt Gud.
Ännu i ungdomens skönaste knoppning
Blef du med glädje himmelens brud.
Hjärtats och sinnets rikaste gåfvor,
Fagraste rosor, som lifvet bjöd,
Strödde du ut som barmhärtighetshäfvor
Uti ett bottenlöst haf af nöd.*

*Syster Elisabet, hvad bjöd dig gifva
Allting åt andra af vilja fri?
Lycklig som få hade du kunnat blifva,
Nu glider ungdomen snart dig förbi! —
»Den som står midt i den mänskliga
striden
Känner sig själf som en tusendel blott.
Lefnadens lycka och ungdomstiden
Gaf jag åt Gud, och där hvila de godt.»*

Ivar Sköld.

Något om skoldramat.

Hur himmelsvidt olika är ej den nuvarande skolorganisationen mot den, som fanns för t. ex. två århundraden tillbaka! Hur mycket har ej ansetts föråldradt och sopats bort, hur mycket har ej synt nödvändigt och blifvit tillagdt i skolans arbetsordning! Bland det som fått stryka på foten för en nyare tids åsikter och nu snart i två hundra år varit lärovärken fjärran äro äfven de teatraliska öfningar, som en gång ägde hem inom skolans murar.

Teater i skolan — det låter underligt. Och dock har det mångenstädes varit formeligen påbudet, att ungdomen skulle uppföra skådespel, och framstående skolmän ha ytt rat önskvärdt, att skolteatern ingen vecka finge stå obegagnad. Det var vid tiden för humanismens framträngande och under reformationsperioden till framemot det adertonde århundradet. Äfven vårt lands bokvärld har bevarat spår af det dramatiska författarskap, som öfvades både för och stundom af skolornas ungdom. Det är inom litteraturhistorien kändt under benämningen skoldrama och intager en ej betydelslös plats i dramatiken, hur ringaktade än vissa omdömen kunna utfalla om dessa en långt aflägsen tids otympliga försök.

Dramat var skäligen husvillt och hemlöst i vårt land den tiden, det låg strängt allvar i luften då, »comedia» och »tragedia» voro ringa aktade. Att de upptogos i skolorna berodde ej heller på kärlek till deras eget väsen, grundsatsen »konst för konstens egen skull» fick minsann ej göra sig gällande vare sig vid deras författande eller vid deras uppförande. Meningen var naturligtvis, att de skulle göra nytta, och det i mera än ett afseende.

Till en början ville man genom dem drifva upp lärjungarnes förmåga i latinets talande. Det fanns ju personer som till och med önskade utbyta modersmålet mot latinets samtalspråk. Och hur lämpligt var det ej då att lära sig utantill latinska dramer och för bättre minnes skull utföra dem.

Länge dröjde det dock ej, förrän man öfvergaf latinets och begynte skriva på det egna tungomålet. Och då trädde en annan afsikt i förgrunden: man lade först och främst vikt vid det uppfostrande. Man ville bibringa de unga religiösa och sedliga lärdomar och göra det så, att formen ej var fränstötande. »Att inbilda ungdomen Guds ord och gärningar med lust,» det angifver en af dessa författare såsom ändamålet med skoldramerna. Därför tog man gärna ämnen ur gamla testamentets sedelärande fabler och ur nya testamentets parabler, i synnerhet den om den förlorade sonen; stundom hämtades motiven ur myten eller historien. Och under reformationens stridstider hände det ej sällan, att dramats hufvudsakliga innehåll utgjordes af hätsk polemik mot olikänkande. I alla var det didaktiska elementet så öfvervägande, att det ästetiska knappt kunde göra sig hördt ens som en skorrande biton. Däremot var det dessa dramer ej alls främmande att förnöja, tvärtom lade man an därpå, det var ju »med lust», som de goda lärdomare skulle inpräntas. Också torde komediernas antal vara öfvervägande tragediernas af samma orsak.

Men det vore ej blott meningen, att skoldramernas uppförande skulle verka i didaktikens intresse, och sedan man rentaf öfvergifvit tron på deras lämplighet att vara ett medel för spridande af kristlig kunskap och goda lärdomar, framställda genom varnande eller uppmuntrande exempel ur lifvet, ansåg man dem dock i alla fall betydelsefulla såsom i väsentlig mån bidragande till ungdomens yttre bildning och hyfsning. Michel de Montaigne yttrar sig i sina »Essais» lifligt om teaterspelandets nytta, enär det hörde till de öfningar, som af de unge gjordes annat »än åsnor, lastade med böcker.» Och i samma anda uttalar sig svensken Nicolaus Holgeri, författaren till »Troijenborgh, en sanferdigh tragoedia,» då han ordar om »dristighet att tala, och skicklighet i umgänget,» som förvärfvades genom dessa teatraliska sysselsättningar.

Skola vi le åt dessa onekligen naiva yttranden, eller finnes det måhända i dem någonting som det lönar sig att taga vara på, någonting som äfven vi, senare tiders barn, kunna erkänna vara af värde och vikt? Jag tror det. De gamle voro nog inne på rätta vägar, då de talade om att skolornas lärjungar voro ämnade till annat än »åsnor, lastade med böcker.» Denna skrämmande bild af förläshet och öfveransträngning fanns således redan då, och man fruktade den — liksom vi nu; och som motvikt framkallade man skådebanans luftiga gestalter!

Men det göra inte vi. Och troligen är det nog bäst så, ty en läsare af skoldramerna nutilldags kan knappt undgå att förvånas öfver att någon tids skolmän ansett dem uppfostrande, så osmältbara äro de nu. Men tanken på att skaffa något, som kunde »hyfsa och bilda», den var inte så galen och den är värd att dröja vid, äfven om man nu väntar sig mera af hemmen i den vägen, än man då gjorde eller kunde göra. Men så länge skolan skall uppfostra, ej blott undervisa, står det alltid kvar en fordran på något mer än läxläsning. Och detta behöfs tillfredsställande står på arbetsordningen under namnet gymnastik, stundom är äfven slöjd att räkna dit. De åsyfta ju kroppens sundhet och friskhet, medan det var ett mera ästetiskt mål, som stod för skoldramernas ifrare. Men det praktiska hänger äfven här så nära tillsammans, ett harmoniskt, tilltalande uppträdande och kroppslig sundhet äro ej två så skilda saker, som man kanske kunde tro.

Gymnastiken, det obligatoriska vederkvickningsmedlet och rekreationsarbetet, är troligen mycket för öfverskattad. Åtminstone så som den nu bedrives, då så mycket verkligt mödosamt arbete blir nedlagdt på uppvisningsbara grannlätsrörelser, då det akrobatiska röfvar rum från det idrottsliga. Det ägnas för liten omsorg åt att inlära de unga att föra sin kropp väl i alla afseenden och bemärkelser, detta stora bud, som innehåller så många småbud, att hålla sig rak i ryggen, att spänna ut bröstet, att ej gå in med tårna, att ej slänga med armarne som gungor, och allt slikt som kan förekomma att önska. Och man kan utsträcka sina önskningsbara grannlätsrörelser, då det akrobatiska röfvar rum från det idrottsliga. Det ägnas för liten omsorg åt att inlära de unga att föra sin kropp väl i alla afseenden och bemärkelser, detta stora bud, som innehåller så många småbud, att hålla sig rak i ryggen, att spänna ut bröstet, att ej gå in med tårna, att ej slänga med armarne som gungor, och allt slikt som kan förekomma att önska. Och man kan utsträcka sina önskningsbara grannlätsrörelser, då det akrobatiska röfvar rum från det idrottsliga.

den vuxne, om ej under uppväxtåren? Men vi bry oss för litet om detta, vi ringakta det, och därför hämnar sig det försummade.

Lärare eller lärarinna, vill ni slå er ned vid mitt fönster just nu, när jag skrifver detta? Det är rast och hela elementarskolan strömmar ut här förbi, mer än hundra lämpliga observationsobjekt. Se på denne, med hufvudet hängande fram på bröstet, eller denne, som sjunkit ihop till ett knyete som hvilar på knäna, ingendera har haft tid att räta upp sig, när de stego ifrån pulpeten, utan gå i samma vinkel, i hvilken de suttit böjda öfver läxan; eller denne, som absolut ej kan gå utan måste klifva, medan armarne samtidigt med skofvelaktigt fart klyfva luften, denne elfvaåring, som är så puckelryggig af bara ovärdsamhet. Det är en syn som ej är glädjande. Med få undantag är det en klumpighet, ett obehag i allas rörelser, som är verkligen plågsam. Och den går hos somliga nästan öfver till lyten — och dock är ingen af alla dessa kroppsligt missbildad. Men, invänder ni, af detta skall dock mycket, ofantligt mycket till och med, gå bort och arbetas ifrån sedermera. Ja, visserligen, det vore verkligen bedröfligt eljes, men jag skulle vilja vända om edra ord till: en mängd af allt detta skall stanna kvar — och ni nödgas ge mig rätt. Och här ha vi nu blott tänkt på och gifvit akt på det som stött vårt öga såsom oharmoniskt, oskönt, men detta uppträder äfven i många fall såsom kroppsskadande, organförbildande. Och där det också ej det gör, har äfven vår ästetiska förtrytelse sitt berättigande. Låt dessa vildväxande hinna ett eller par decenier framåt på sin väg genom lifvet, låt dem hinna de år, då de inse visheten (om ock i satirens form) af orden i Adam Homo, där förf. säger att judarnes tio bud och de kristnes tvänne nu reducerats till det enda: »Sög at behage!», och de skola både harmas och sörja öfver dessa sina kroppsliga brister, hvilka eftertanke och efterhåll kunnat hämma och drifva tillbaka redan i deras uppstående. Sannerligen, man blir frestad att önska hela skolungdomen för en tid insatt i den militära formgifningens läroanstalt, eller ock låta dem studera plastik vid en teaters elevskola. Ja, det var nog det, som föresväfvade de beskedlige skolmännen från sextonde och sjuttonde seklet, då de skrefvo sina komedier och tragedier, låtandes sina gossar »agera» för att gifva dem vana vid att uppträda med fina later och vänja dem in vid ett uppträdandesätt, sådant som anstod skådebanans hjältar — och hjältinnor.

Och talet sedan, talet, i hvilket de spela skulle förvärfva sig »dristighet», det vill säga, litet mera utfördt, förmåga att lätt finna de ord, som känslan och tanken sökte, och kunskap om språkets helgdagsord, de som lågo öfver de hvardagliga och platta. Hvad gör vår nutida skola åt undervisningen i det talade ordet? Tvifvelsutän ganska ringa; och hur skulle den också kunna göra mer. Redan den tid, som arbetsordningen nu ägnar åt modersmålets studium, belöper sig blott till ett fåtal timmar, och arbetet med inlärande af skrifning och af grammatisk kunskap rycker naturligtvis till sig brorslotten af den tid, som är anslagen åt ämnet. Och den släpande, jämmerliga uppläsning, som tillåtes i den mängd ämnen, som, äfven då undervisningen i främmande språk föres just på det ifrågavarande språket, alltid bli lästa på svenska, ökar

fördärfvet i fråga om läsningen af modersmålet. Och är det redan tvifvelaktigt, huruvida man kan vänta en verkligt god uppläsning af en gifven text; hur mycket bedröfligare skall då ej svaret bli på den frågan: hur står det till med lärjungarnes uttrycksförmåga? Kunna de ge ledig och korrekt form åt sina tankar, få de någon vana att röra sig i hvad man kallar en debatt, där man måste ge skäl för sina åsikter och ord åt sina skäl? Få de någonsin höra, att deras svar på lärarens frågor ej skola ges under stamningar och humningar, på ett språk som är slitande osvenskt? Läger man vikt vid att lära uttrycka sig väl eller åtminstone riktigt? En öfverflödsvara tänker ni — kanhända dock icke så öfverflödigt som en hop latinska grammatikregler eller liknande gods af samma tvifvelaktiga praktiska värde. Dyrbar har talets gåfva alltid ansetts, och nu är den minsann ingalunda mindre behöflig än förr. Så mycket väntade man sig nu aldrig af skoldramats utöfvande, det var mera ägnadt att ge kännedom om ett bättre och högtidligare språk än det vanliga, det hade en tendens att nästan vilja lyfta.

Ja, skoldramat har ledt våra tankar ända till plastik och retorik, men skoldramat är utspeladt, och dessa bägge ämnen får man nog aldrig se på skolornas arbetsordning, De ha ej samma utsigter som teckningen, hvilken ju nu är obligatorisk. Men — äfven inom den nuvarande skolordningens ram torde mycket kunna göras i antydd riktning, och ännu mer mäktta hemmen göra, om tankarne ledas hän till det åsyftade målet.

Lennart Hennings.

”Dodo.”

Skiss för Idun af Lisa Schröder.

»Ett parti rouge et noir, Georg?»
Frågan framställdes af doktor Henrik.
»Nej tack, jag har längesedan slutat med dylika nöjen,» förklarade den tilltalade.
»Du?» återtog den förra. »Det var minsann en nyhet! Då jag för två år sedan besökte er goda stad, trodde jag uppriktigt sagt, att du ej skulle sluta, förrän du fullkomligt ruinerat dig på ett eller annat hazardspel; du öfverlämnade dig så helt däråt och utan synnerligt val af motspelare. Förändringen gläder mig, lika mycket som den öfverraskar mig. Tillåter du en fråga, Georg?»
»Mycket gärna, käre vän.»
»Où est la femme?»
»Du gissar rätt,» bekräftade Georg. »När det är fråga om något verkligt godt, eller om något mycket dåligt, har man ju alltid skäl till den frågan. Äfven här har kvinnan spelat rollen. Men det är en helt liten kvinna om åtta år — medge, att det hade du ej tänkt dig!»
»Nej sannerligen, en åtta-årig liten tös, som räddar en ung officer från spelpassionen! Hvad manne blifva af detta barnet?»
»Se här, Henrik, en god cigarr. Man pratar alltid lättare vid dess bloss och ett litet glas, eller hur? Gör det nu bekvämt åt dig, så skall jag gärna underhålla dig med min »räddningshistoria» om den, trots hjältinnans spåda ålder, intresserar dig?»
»Tack, den eggas verkligen min nyfikenhet. Jag har nämligen aldrig tänkt mig dig indragen i ett fullt platoniskt äfventyr.»
»Jag hade ej heller själf tänkt mig det,» försäkrade Georg leende. »Som du sade,» fortsatte han, »var jag ännu för två år sedan en oförfärlig spelare och min far hade förgäfvat bedt, hotat och gjort allt hvad en god far kan göra för en son sådan som jag. Gud vet, hvem af oss båda som led mest under denna förfärliga tid — jag blickande tillbaka och föraktande mig själf för alla de löften jag gifvit honom och lika

ofta svikit, eller *han*, som kärleksfullt ville glömma det förlutna, men med bäfvan såg framåt på den kommande tid, då han ej längre skulle finnas till för att skydda mig mot följderna af mitt lättisinne; då jag efter att ha försölat den af honom genom redligt arbete förvärfvade förmögenheten skulle sluta antingen som fattighjon eller själfspilling...

Jag hade en längre tid spelat med genomgående otur, och då kontanterna liksom krediten voro slut, lät jag pantsätta hvad jag hade af värde, bland annat den ring som min mor erhållit af min far vid min födelse och hvilken jag ärfvt och alltid brukade bära på mitt ena lillfinger — se här.»

Georg sträckte handen mot sin vän och lät honom se en bred, »slät guldring med en stor briljant.

»En dag, just som vi skulle lämna frukostbordet, säger min far helt plötsligt:

»Hvarför bär du ej mer din mors ring? Jag afstod den åt dig, emedan jag tror, att hon om möjligt höll ännu mer af dig än af mig.»

Jag kände mig ytterligt feg och eländig samt försökte framstamma något om att den var borta till lagning. Min far fixerade mig skarpt, därpå sade han kallt och lugnt:

»Lögn är en spelare värdigt; säg mig nu, *hvem* af dina vänner som har ringen, ingen summa är mig för dyr att återköpa den, ty *för mig* är den helig.»

»Min far,» svarade jag, »ingen af mina vänner har den.»

»Den är således pantsatt!»

Jag skall aldrig glömma den ångest, som låg i de orden, då de gleda öfver den gamle mannens läppar. Jag böjde endast hufvudet till svar.

»Pojke,» ropade han, »hur, *hur* kunde du låta ockrares händer besudla en af min ungdoms heligaste relikier? När jag gaf den åt din då nitton-åriga moder, hvad skulle hon känt, om hon kunnat ana dess slutliga öde! *Hon* har burit den i glädje och sorg, i sjukdom och smärta, i lifvet och döden — dock, hur kär den än var henne, skulle hon med glädje offrat den för att bespara dig en dags verklig sorg och nöd, en enda timme af vanärens blygsel — och du, *du* köpte dig för den rätten till ännu ett tärningskast!»

Min fars stämma var bruten och ett ögonblick lade han handen öfver ögonen.

Jag var förtviflad. »Gif mig summan,» ropade jag, »så skall jag låta hämta klenoden, och jag svar dig vid min mors minne: jag skall bli en man, jag skall aldrig mer spela — jag skall hellre döda mig än ännu en gång bringa dig sorg.»

Min far såg åter på mig, ett vemodigt leende och en axelryckning voro hans enda svar — men jag förstod det: han hade fått nog af fagra löften.

»Du skall ej låta hämta den,» sade han. »Du skall själf göra det; du skall se allt det snusk, elände och köpsläende, som råder på det ställe, dit du bekymmerslöst sänder hvad som borde vara dig dyrt och kärt. På det du ej må komma i, ju frestelse följer jag dig och ringen stannar hos mig, tills du synes mig värdig att bära den.»

En timme senare voro vi på ort och ställe. Det var en lördagsafton och det stora, nakna halfskumma rummet var fyllt af menniskor. Mödrar, som med darrande röst bådo om några örens förhöjning på länesumman för sina palter, i det de jämrade sig om många eller sjuka barn, till hvilka de intet hade under den stundande helgen. Ålderstigna män och kvinnor drifna dit af oförmåga att arbeta, unga, förslöade af dryckenskap eller andra laster — allt syntes mig sorgligt gripande eller afskyvärdt vämjeligt. Jag ville utträtta mitt ärende och komma bort därifrån fortast möjligt, men föreståndaren, likgiltig för alla sorger och obehag bad mig invänta min tur, och min far tycktes finna det i sin ordning.

Slutligen höjdes en späd barnröst, sagande:

»Herrn, det är min tur längesen; stackars mormor är så sjuk och alldeles ensam.»

»Hvad vill du då?» frågade föreståndaren oberörd.

Hon sträckte upp sina små armar för att visa en liten docka:

»Jag skulle be att få låna på Dodo,» sade hon, »stackars mormor är så sjuk, och vi ha alls intet mer.» Hennes stora ögon stodo fulla af tårar och de små bleka läpparne darrade.

Föreståndaren lutade sig fram för att taga den erbjudna panten i beskådande. Då drog flickan den plötsligt tillbaka, kysste den moderligt och tillade:

»Herrn ska' vara snäll mot Dodo och rädd om henne, jag har fått henne af min döda mamma.»

Jag förnam en nästan fysisk smärta i hjärtat och kände, hur en brännande rodnad göt sig öfver mitt ansikte. Jag böjde hufvudet för att undvika min fars blick, och han var, trots allt, grannlaga nog att ej säga något.

Föreståndaren log omärkligt, under det han besåg Dodo; men som hennes skönhet liksom hennes toalett var något medtagen, ruskade han på hufvudet och skulle just besvara anbudet, då min far, som med skäl fruktade att den lillas mod och uppoffring skulle bli illa belönade, trädde fram, tog dockan i ena handen och den lilla flickan vid den andra, samt lofvade att belåna »Dodo» till högsta pris.

Följande dag fann jag i mitt rum ett elegant glasetu och i detsamma »Dodo», alldeles i sitt gamla skick. Jag skulle således alltid kunna påminna mig, med hvilken ömhet och saknad den lilla, för att skydda den gamla mormodren mot brist, velat offra sin relik. Jag skulle alltid minnas min bitterhet inför detta åttaåriga barn. Men det löfte jag i tysthet gaf inför denna lilla storhet, har jag också hållit bättre än alla föregående. Som bevis ser du, Henrik, att jag åter bär min mors ring, hvilken min far efter ett år med glädje återlämnade mig, då han samtidigt lät »Dodo» flytta tillbaka till min räddarinna. Jag behöfver väl knappast tillägga, att han genom den belåningen blef i tillfälle att förskaffa »stackars mormor» ett bekymmerfritt slut och sig själf tillfälle att genomgå den procedur, som kallas »en vårdad uppfostran».

»Bravo, Georg,» utropade doktor Henrik, »du tillåter väl att jag höjer mitt glas för att dricka »Dodos skål?»

»Allt för gärna, Henrik, men låt oss också däri innesluta hennes förtjusande lilla mamma.»

Iduns läkarartiklar.

(Eftertryck förbjudes.)

V.

Om våra födoämnen.

Några allmänna synpunkter af

Professor Robert Tigerstedt.

(Forts.)

I alla hittills genom vetenskapliga experiment vunna rön visa sig fett och kolhydraten hafva en alldeles likadan betydelse för kroppen och man skulle därför tro, att det för kroppen vore fullkomligt likgiltigt, om hans behof af kväfvafria näringsämnen fylldes af det ena eller det andra af dessa eller af bägge två. Nu äro kolhydraten betydligt billigare än fett; det ligger därför nära till hands att, där de ekonomiska omständigheterna sådant påkalla, sammansätta födan endast af ägghvita och kolhydrat och fullständigt bortlämna det dyra fett. Detta vore emellertid högeligen skadligt för kroppen, ty den praktiska erfarenheten ådagalägger med all önskvärd tydlighet, att *kroppen i själfva verket har ett afgjordt behof af fett.*

Detta antydes däraf, att menniskor i goda ekonomiska omständigheter förtära mera fett än fattigt folk, samt också däraf, att menniskor i små omständigheter om söndagarna, då man ju i regeln sträfvat att hafva en något bättre mat än om hvardagarna, öka födans fetthalt. Något afgörande bevis för fettets nödvändighet ligger visserligen icke häri, ty man kunde tyda dessa iakttagelser sålunda, att fett, på grund af den större välsmaklighet det ger åt födan, vore begärligare för kroppen och därför gärna förtäres, då tillgångarna sådant medgäfvade. Vi äga emellertid andra rön, hvilka beviskraft icke kan jäfvas. Det var en tid, då man i fångelser utspisade en kost, hvilken för att vara så billig som möj-

ligt innehöll endast ytterst obetydligt fett, men i öfrigt någorlunda räckte till att fylla kroppens behof. Fångarnes hälsotillstånd var i högsta grad bedräfligt. Då beslöt man sig för att öka födans fettmängd i en visserligen icke mycket betydande, men i alla fall afsevärd grad, och i fångarnas hälsotillstånd inträffade en afgjord förbättring.

Födan får således icke vara alltför fattig på fett: en kroppsarbetare af mankön behöfver dagligen ungefär 60 gr. fett, en af kvinnkön omkring 48 gr., men det skadar icke kroppen utan är tvärtom för honom gagneligt, om födans fettmängd ökas därtöfver.

Man bör ytterligare beakta, att växande barn icke få för litet fett, och det för dem lämpligaste fett är det, som ingår i mjölk och smör. Där de ekonomiska förhållandena på något sätt tillåta det, bör man åt barn aldrig ge skummad mjölk, utan endast oskummad, ty det i denna ingående fett är för barnen ytterst välgörande och hälsosamt.

I allmänhet innehåller födan i riklig och ofta i alltför riklig mängd kolhydrat, emedan dessa äro de prisbilligaste bland alla våra organiska näringsämnen. Man anser att 500—600 gr. kolhydrat utgöra den största mängd, som den dagliga födan får innehålla. Dock förtära icke få menniskor betydligt mera kolhydrat.

Jag vill icke till belysning af kroppens näringsbehof anföra några mera detaljerade siffror, emedan sådana i en kortfattad framställning endast skulle verka förvillande; de tal, som här meddelats, torde för öfrigt vara tillräckliga för att gifva en ungefärlig föreställning om de viktsmängder af olika organiska näringsämnen, som härvidlag komma i fråga.

Men vi äro icke vidare hulpne, om vi endast veta huru mycket ägghvita, fett och kolhydrat kroppen behöfver. Ty vi förtära ju icke ren ägghvita, rent fett eller rena kolhydrat, utan födoämnen och maträtter, som innehålla organiska näringsämnen, dels blandade med hvarandra, dels med ämnen, som icke för oss äga något näringsvärde. Vi måste därför kasta en blick uppå födoämnenas kemiska sammansättning.

Hvarje lärobok i fysiologi eller hälsolära innehåller en längre eller kortare tabell öfver medelsammansättningen af våra viktigaste födoämnen. Hänvisande till de i dylika tabeller sammanställda uppgifterna, skall jag här in- skränka mig till några allmänna betraktelser.

Med hänsyn till sitt ursprung indelas våra födoämnen i tvänne stora grupper, *animaliska* och *vegetabiliska*. En blick på en tabell öfver födoämnenas kemiska sammansättning lär oss genast, att en stor skillnad förefinnes emellan bägge dessa grupper: de vegetabiliska födoämnen äro — om vi undantaga de vegetabiliska oljorna, som ju i vår matordning här i Norden endast spela en mycket underordnad roll — i allmänhet ytterst fattiga på fett, undet att de allra flesta animaliska födoämnen helt och hållet sakna kolhydrat. Bland våra vanliga vegetabiliska födoämnen innehåller endast *hafren* fett i afsevärd mängd (6 %); i våra animaliska födoämnen ingå kolhydrat i större mängd blott i *mjölk* (5 %) samt i den däraf tillverkade *mesosten*, hvilken innehåller icke mindre än 46 % mjölksocker.

Både de animaliska och de vegetabiliska födoämnen innehålla ägghvita; i allmänhet kan man dock säga, att de förra äro rikare på ägghvita än de senare, isynnerhet om man tager hänsyn till den form, i hvilken födan för

täres. Våra födoämnen innehålla nämligen liksom våra maträtter i allmänhet betydliga mängder vatten; vid tillredningen förändras vanligtvis födoämnets vattenhalt och det i regeln sålunda, att de animaliska födoämnen förlora vatten, under det att de vegetabiliska upptaga vatten. D. v. s. genom tillredningen blifva de förra mera koncentrerade, de senare mera utspädda. Såsom en allmän regel kan därför uppställas satsen, att animaliska födoämnen på lika vikt innehålla mera ägghvita än vegetabiliska.

Sedan urminnes tider har åtminstone i Europa människan vid anordnandet af sin föda tillgodogjort sig alla de resurser, som naturen erbjudit henne, och således anlitat födoämnen både från växtriket och från djurriket. Under senare år har emellertid en rörelse uppstått, som yrkar, att människan borde afstå från allt hvad animalisk föda heter och hålla sig endast till vegetabiliska födoämnen, emedan dessa vore människans enda naturliga näring och emedan animaliska födoämnen vore afgjordt skadliga för människan.

Det är af vikt att skärskåda berättigandet af denna uppfattning, hvars anhängare kalla sig *vegetarier* (af latinska ordet *vegetus*, som betyder kraftig).

Hvad nu först påståendet att de vegetabiliska födoämnen skulle utgöra människans naturliga, d. v. s. ursprungliga, näring beträffar, så håller detta knappast streck inför en närmare betraktelse af hithörande förhållanden. Våra allra viktigaste vegetabiliska födoämnen, sädesväxternas frön, äro icke för oss njutbara utan en föregående behandling, afseende att göra deras närande beståndsdelar tillgängliga för våra matsmältningsvätskor. Innan människan fortskridit så långt i sin utveckling, att hon lärt sig att odla säd, att koka sin mat, att af säden bereda mjöl och att af detta baka bröd, hade hon helt säkert en rätt lång tid lefvat här på jorden. Köttet kräver däremot icke med nödvändighet någon annan tillredning, än att det före förtärandet sönderdelas i tillräckligt små bitar. Vi skulle således med mycket större skäl kunna säga, att människan ursprungligen varit en köttätande varelse.

Denna invändning har man naturligtvis icke kunnat låta förbli obesvarad. Låt så vara, har man sagt, att urmänniskan icke förstod sig på åkerbruk o. d., hon var i alla fall en växtätare, ty hon lifnärde sig af frukter, som ju icke behöfva någon beredning alls för att kunna bearbetas i vår matsmältningsapparat, och man har därpå dragit slutsatsen, att människans naturliga föda egentligen är frukt.

Huru skulle en sådan föda då gestalta sig i praktiken?

I sydliga re, rikligare lottade länder finnas visserligen frukter, som äro rika på ägghvita och fett, men hos oss i vårt jämförelsevis kalla klimat vore vi hänvisade till äpplen, päron och bär af alla slag. I rundt tal innehålla dessa endast 4—5 gr. ägghvita på 1,000 gr. Uppskattade vi kroppens ägghvitebehof allenast till 50 gr. om dagen, finge man för att fylla detta förtära icke mindre än 10,000 gr. äpplen. Torkade innehålla äpplena 2 % ägghvita — för en tillförsel af 50 gr. ägghvita behöfdes således då 2,500 gr. torkade äpplen.

Och lika svårt skulle det vara att med här tillgängliga frukter fylla människans behof af fett.

Vi lämna därför frågan om människan såsom ett fruktätande djur å sido, och öfvergå i stället att diskutera spörsmålet, huruvida en af alla slags, oss nu för tiden till buds stående vegetabiliska födoämnen sammansatt föda, med

uteslutande af alla animaliska födoämnen, vore för oss nyttigare och lämpligare än en blandad föda.

Ville vi fylla kroppens näringsbehof uteslutande med växtföda, så komme vår kost att här i Norden blifva alldeles för fattig på fett, ty de vegetabiliska födoämnen, som vårt klimat alstrar, äro mycket fattiga på fett, och det möter mycket stora svårigheter att genom import af oljor från södern fylla denna brist, oafsedt att en sådan föda är alldeles stridande mot våra lefnadsvanor. *För att erhålla en tillräckligt stor fett-tillförsel till kroppen, måste vi således nödvändigt anlita födoämnen ur djurriket.*

Angående ägghvitan gäller alldeles detsamma. Den ägghvita, som ingår i de vegetabiliska födoämnen, tillgodogöres i allmänhet rätt dåligt i vår matsmältningsapparat. Vid vissa, särskildt fint preparerade sådana, är förlusten visserligen endast 8—15 %, men vid de flesta stiger den öfver 20 % och uppgår i groft rågröd — vårt vanligaste vegetabiliska födoämne — ända till 32—40 % och därutöver.

(Forts.)

Stackars örat!

Populär medicinsk föreläsning

för Idun af * * *

(Forts.)

Värre gick det den manhaftiga fru G. med vårtan på halsen och »gubbissens» guldurkedja lindad omkring högra handlofven. Hon var det enda »fruntimret» i mantilj, och hon brukade hafva på sig minst 4 broscher vid högtidliga tillfällen. Ingen människa kunde skylla henne för att vara häftig, men nog sökte det henne, som före sitt giftermål med kamrern hade varit kokerska hos »salig excellensens», att höra den beskedliga fru C. lägga sig i matlagningen, hon som än i dag nyttjade krinolin, alltsedan hon varit guvernant där i huset för den söta fröken Aimée (ja, hon är nu gift förstas med landshöfdingen). Hon inbillar sig kantänka, att hon kan laga fin mat, och så begriper hon inte, den hönan, att laxen skall kokas i gäddspad, och hvad värre är — hon vågar på rena, rama, fulla allvar påstå, att man kan steka kyckling i flottyr! Det brukas så hos kommersrådet, säger hon, där hennes man är anställd på kontoret. Nå, rik är han, men han är i alla fall en parveny, sade excellensen, och fru kommersrådinnan — ja den ska vi aldrig tala om!

Men det var just detta frågan gällde: vara eller icke vara flottyr, då f. d. hushållerskan med gnistrande ögon och rödfammande kinder, en reflex från »hennes nåds» stora kokspis, störtade sig i striden för sin konst, och den stod då i minst lika hög kurs hos excellensens som hans konst, den där musikanten, som nu spelade så hårdt på pianot, att man ej ens kunde höra, hvad man själf sade. Hon höjde därför rösten, men han dundrade på värre, och det blef som en täflan mellan dem bägge, då musikanten helt oförmodadt gjorde en konstpaus midt i det allra värsta oväsendet. Men det skulle han inte ha gjort, för nu var kamrerskan i farten, hennes ära stod på spel, och just som han höll upp, föll hon in med ett »ben marcato»:

»Jag steker mina i smör!»

Nu skulle kvartetten fram och sjunga:

Förste tenoren med benan midt i pannan ända ned i nacken hade tagit på sig en krage, som var minst 3 tum för vid, så att man kunde se honom långt ned på bröstet.

Andre tenoren, som hade ett fiss i »Muntra musikanter», gick och öfvade sig för säkerhets skull ända upp till a, men fick regelbundet »tupp» på g; han anförtrödde första basen, att han hade haft en hjälte-tenor, men efter en serenad för »Glaspärulan» hade han förlorat klangen i höga registret — och det märktes nog.

Förste basen vred sina prydliga mustacher, han var kvartetts Adonis och speglade sig i hvar annan minut och såg efter, om halsduksrosetten satt riktigt knuten.

Tyst som döden och orörlig som jätten Finn satt den väldige andre basen och stirrade på sitt porterglas.

»Jo jo» har skrivit en mycket lustig, men beaktansvärd uppsats om »konsten att höra på», hvilken jag vill rekommendera i benägen åtanke, ty det är verkligen en konst att höra på, men en mycket svårlärd konst, och den är mera sällsynt, än den borde och kunde vara.

På sitt roliga och älskliga sätt berättar Pelle Ödman, hvilken stor uppståndelse han ofrivilligt väckte bland åhörarna på en Gewandthaus-konsert i Leipzig, när han ej kunde undertrycka en lindrig hosta: vid detta omusikaliska intermezzo riktades allas blickar på den stackas lektorn, och han blef föremål för en allt annat än smickrande uppmärksamhet för detta oförsynta tilltag.

Det finns saker, hvilka i och för sig äro naturliga, men hvilka en bildad människa ej tillåter sig göra i sällskap. Icke är det en dödssynd att peta sig i tänderna, och ingalunda är det i strafflagen förbjudet att spotta, men en gentleman rifver sig icke på det ställe, som råkar klia, om han befinner sig i societeten. Det är just ett af människans företräden framför »de andra syskondjuren», som darwinisten skulle uttrycka sig, att hon har förmåga af själfbehärskning och kan visa hänsynsfull grannlagenhet mot andra, hvarförutan umgänget skulle blifva outhärdligt. Men likaväl som det anses fint att undertrycka vapörer och åtminstone söka dölja gäspningar, borde det i ännu högre grad anses gentilt och passande att i möjligaste grad åtminstone söka förminska det vidriga bullret af hosta och harklingar, när man genom en dylik, låt vara i och för sig helt fysiologisk akt och ursäktlig förrättning löper fara att göra sin nästa ett stort obehag.

Alltså, respekt för örat!

Mitt herrskap!

Jag vill ej göra mig viktig, och vare allt skryt fjärran ifrån mig, men tillåten mig att göra en liten reflexion. Det har förunnats mig att skåda Kölnerdömen, parlamentsbyggnaden i Wien och Venedigs St. Marco, jag har njutit af Homerus', Tegnér's och Ibsens dikter, jag har beundrat Rafaél's madonnor, Rottmann's grekiska landskap och Blommér's Necken, mina ögon hafva fröjdats vid åsynen af den meliska Aphrodite, Eudymion och Sergels Amor och Psyche, jag har hört Georg Dahlqvist, Adelaide Ristori och Wirsén deklamera, mycket, ja mycket af allt det sköna här på jorden har jag på nära håll fått skärskåda, men intet har så djupt gripit min själ i dess innersta hjärtrotter som månskenssonaten, Synnöves sang och Neckens polska.

Jag är förvisso ej ensam om denna åsikt, men egendomligt nog vågar ingen »bildad» person tillstå, att han anser musiken för ypperst af alla de sköna konsterna. Man får icke till exempel sätta Mozart före Rubens eller Bach före Thorvaldsen eller Mendelssohn före Rembrandt, detta stöter på dilettantism och visar bristande studier i estetik.

Medgifvas bör ock, att det är mycket svårt att placera den ene framför den andre i tur och ordning som militärer i en rangrulla, men detta är ej heller nödigt. Låt bara Beethoven få stå på samma linie som Michelangelo. Hvilket är vackrast: rosenrött eller himmelsblått, vårens friska grönska eller alpernas vita snö, Brühliska terrassen eller Rhenflodens vinbekransade höjder, Händels Messias eller Canovas Christinnen-Denkmal, Neapels golf eller norrskenet, regnbågen eller eolsharpans toner?

Det var sista aftonen i Wien, jag gick för att taga afsked af mästaren, där han hvilat på en sockel af äkta svensk granit; en genius räcker honom en lagerkans, vid hans fötter ligger en fjättrad Prometheus, omkring honom leka nio barn, betecknande de 9 symfonierna. Visserligen har jag aldrig varit frestad att knäböja inför något mänskligt, men nu kände jag som en dragning i benen, då jag stod där med blottadt hufvud inför den oförligen bild. Mäktigt tvingade sig den tanken på mig: musiken är den högsta af alla sköna konsterna, och ingen maestro hinner upp till den höjd, från hvilken du har skadat det evigt skönas förlovade land!

Det ligger väl någon djupare mening däri, att de heliga författare, som lyftat en flick af den förlåt, som döljer den öfversinnliga världens salighet — att de företrädesvis målat de himmelska fröjderna med ord och bilder ur tonkonsten. Ja, musiken är den ädlaste, den högsta grenen af kunskapens träd, och den har de största anorna. Långt innan »stroforna» voro skrifna till »stjärnmusiken», genljöd universum af »sfärernas harmoni», en jätte = »Lied ohne Worte».

Från den sagotid, då Orpheus med sina smäktande toner löste den liflösa världen ur dess förtrollning och Arion bars på delfinens rygg genom hafves vågor, eskorterad af djupets vidunder, som tändes af hans stämmas underbara ljud, från den dag, då Mirjams jubelsång klingade vid röda hafvets strand och Zions basunaklang skallade öfver den store konungens stad, ända tills den dag i dag är, har Euterpe burit spiran i konstens rike, och ingen skall någonsin rycka den ur hennes hand, så länge vi blott troget vårda arvet, det dyrbara, och lyfta högt musikens banér. Ja, sannt säger en tysk vetenskapsman, själf framstående musiker och sångare:

»Man behöfver icke kallas vare sig ortodox eller läsare för att känna den magiska dragningen af kyrkklockornas lika allvarliga som melodiösa ljud. Följer man maningen och beträder det inre, så skola ovillkorligt de mäktiga orgeltonerna så tilltala hvart icke fullt förloradt sinne, som om hörselnerven omedelbart vore själens känselorgan, och helt säkert instämmer han i den gemensamma sång, som dessa toner ledsaga.»

Ur notisboken.

Storhertiginnan af Mecklenburg-Schwerin har jämte son och dotter vistats härstädes några dagar samt flitigt studerat Stockholm och dess sevärdheter.

Teater och musik.

Kungl. operan begynner sin verksamhet om månad med uppförandet af Boitos populära opera »Mefistofeles». Bland förestående repriser märkas dessutom »Martha» och »Trollflöjten», hvilken sistnämnda opera ej gifvits å den nuvarande skådebanan.

Nyengagerade artister lära vara fröken Märtha Petrini samt debutanterna från förra spelåret fröknarna Krageballe och Sparrman. Fröken Holmstrand har afgått för att i utlandet idka studier. Ett rykte, att fru Sterky åter skulle vara engagerad, hoppas vi måtte snart bekräftas.

K. Dramatiska teatern öppnade i går den nya säsongen med uppförandet af Shakespeares »Trettondagsafton». I afton gifves lustspelet »Dubbelspel».

Far.

Skiss för Idun af

Elin Ameen.

Häradshöfding Karl Sterner hade fått tre månaders förordnande vid rådhusrätten i en småstad nere i södra Sverige. Han kom från hufvudstadens omväxlande lif, där han tjänstgjort i »verken», och han väntade sig långa, ledsamma tre månader i staden, där han ej kände en enda människa.

Karl Sterner var en tämligen sluten natur, som kände motvilja för nya bekantskaper. Han blef ofta beskylld för högfärd, och han var också högfärdig så till vida, att han var noga i valet af sitt umgänge och ännu nogare i valet af sina vänner. Han drack icke duskål med hvem som helst vid en fylld bål, och han öppnade icke sitt hjärta för förste bäste, som klappade på. Men den han en gång gifvit sitt brodershandslag i varm vänskap, den förblef han trofast hela sitt lif, om den andre visade sig värd det. Aristokrat var Karl Sterner, fastän han ingen vapensköld hade, men släkten hade alltid varit ansedd och högt aktad, dess anor gingo långt tillbaka i tiden, och ingen hade ännu satt en fläck på det namnet. Aristokrat var han äfven till själ och hjärta, och det låga i lifvet hade aldrig lockat honom, utan väckt hans förakt och afsky. Stolt bar han sitt vackra hufvud på den bredaxlade gestalten och blickade hvar man öppet i ansiktet med de bruna ögonen, som kunde se så varma och innerliga ut, men som äfven kunde blixtra af vrede och förakt. Liksom man tadelade honom för högfärd, så förebrådde man honom också, att han var alltför fordrande och hård i sina omdömen mot andra. Rätträdig och ordningsälskande som han själf var, tålde han ej falskhet och slarf hos andra. Som domare öfver brottslige och felande var han omutligt rättvis, men sällan mildt förlåtande och öfverseende.

På tredje dagen efter Sterners ankomst till staden gick hans urkedja sönder. Som den var ett arf efter hans far och farfar och ett egendomligt arbete, ville han gärna genast få den lagad och styrde därför sina steg in i den lilla guldsmedsbutik, som

låg vid Storgatan, alldeles i hörnet till torget, och där några enkla smycken, skedar, kedjor, ringar m. m. lågo utbredda på ett svart sammetsbräde i fönstret och frestade landtfolket, när det på torgdagarne kom in till staden.

I det butiksklockan skrällde till och Sterner steg in, reste sig en ung flicka, som satt bakom disken och arbetade på en virkning. Hon såg mycket ung och barnslig ut, kunde knappast vara mer än aderton år. Gestalten var späd och outvecklad, ansiktet blekt med en fin, genomskinlig hy, dragen små och fina, munnen mjuk och behaglig och ögonen djupt liggande, mörkblå, med något sorgset, nästan skyggt i blicken. Håret var ljusbrunt, kortklippt och föll i naturliga små lockar ner öfver en vacker panna.

Sterner framförde sitt ärende. Hon tog kedjan ur hans hand och undersökte den. Han såg, att hennes händer voro små och välformade, fastän röda af kölden i butiken. Där kom något ljusst och varmt öfver Sterner, där han stod midt emot henne med disken mellan dem, och han kunde inte låta bli att le mot henne. Hon rodnade litet, men utan att hon visste hvarför, måste också hon le, så att gropar framträdde på hennes kinder, ehuru ögonen fortfarande bibehöll sitt djupt allvarliga uttryck.

De talade om kedjan, och hon betraktade och beundrade den, men hon visste ej, om den kunde lagas, förrän hon frågat »herrn». Hon gick framom disken till en dörr på andra sidan af butiken, gläntade på den och kallade på »herrn».

Guldsmeden kom, i det han ännu höll på att jämka på rocken, som påtagits i största hast. Han bar kalott på sitt skalliga hufvud, och glasögonen voro slipade så, att pupillen såg onaturligt stor och glänsande ut. Då han hört hvarom det var fråga, vände han på kedjan och betraktade den noga, men trodde sig till slut om att kunna laga den. Den fick hämtas om ett par dagar.

»Mitt namn är häradshöfding Sterner», sade denne.

»Ja, jag vet,» svarade den unga flickan, som tagit en annotationsbok och redan antecknat hans namn däri. Han såg lätt öfverraskad på henne. Hur kunde hon veta det, frågade hans ögon, men han sade det ej högt. Hon rodnade, och groparne kommo åter fram på hennes kinder, i det hon smög sig bakom disken och tog fatt på sitt arbete, medan »herrn» inledde ett samtal med sin kund om stadens förhållanden.

Trodde han, att där fanns någon i hela staden, som ej visste hvem han var, som undrade, skvallrade — och voro inte alla stadens flickor redan förälskade i honom! Detta tänkte hon, där hon tyst satt och virkade som för brinnande lifvet.

På den utsatta dagen kom han mycket punktligt för att hämta kedjan. Den var dock ej ännu färdig — ville han ha besvär med att komma igen på aftonen?

Han blef inte alls missnöjd öfver att behöfva gå två gånger, han skulle gärna titta in igen på aftonen. Men först dröjde han en stund och frågade efter priset på en hel del saker, dem han alls inte hade för afsikt att köpa. »Herrn» syntes ej till, han var upptagen på verkstaden.

»Är det inte ledsamt att sitta så här i en bod hela dagen?» frågade häradshöfdingen.

Extra fin Marsala

(Qualité Inghilterra) härstädes lagrad sedan 1891. Vid undersökning af härv. handelskemist befunnen enl. analys fullgod. Pris kr. 1:25 pr butelj. Finnes endast hos

K. A. Nydahl & C:o
Stockholm, 2 Stureplan
Riks- och Allm. telefon.

Tandläkare dr. Geo. Forssmans
 nya preparat för tandernas vård:
Tandpulver, två slag, Tandpasta, Tandtinktur
 Annas & de Aests apotek, i partymått eller o. hos
 hrr handlande. Färdigställning för Sverige hos
Bendix, Josephson & C:o, 11 Regementsg.

»Åjo — hälst här som kommer så litet folk — men tiden går ändå — jag arbetar.»
 »På den där virkningen? Den måtte väl en gång bli färdig?»

Nu kommo groparne fram på hennes kinder.

»Det är naturligtvis inte alltid samma virkning — jag har för resten andra arbeten också.»

»Och hvad gör ni med allt det där, som era små flitiga fingrar gno ihop där i mörkret bakom disken?»

»Jag säljer det», kom det sakta, i det ögonen voro sänkta på arbetet, som hon ifrigt höll på med.

Han visste ej, hvarför dessa ord ingåfvo honom en känsla af bedröfvelse. Kanske var det inte orden, utan tonen. Det var liksom en bekännelse om fattigdom, försakelse, ja ännu något mera, som han dunkelt anade utan att veta hvad det var. Han kände sig nästan skamsen åt att han skämtat öfver hennes flit och frågat så där om hennes arbete. Han undrade, om han skulle beställa tjugtu meter spetsar af henne och betala dem med fem kronor metern, men han tänkte, att hon kunde bli sårad eller taga det som ett dåligt skämt. Så slog han i stället om samtalsämne, och de konverserade litet om staden och dess omgifningar. Efter en stund gick han, men kom igen på aftonen. Kedjan var färdig, men guldsmeden lämnade den själf åt honom, under det att flickan satt bakom disken och virkade utan att se upp.

Några dagar därefter var det bal på rådhuset med anledning af h. m:t konungens födelsedag.

»Det blir blandad societet,» hade borgmästaren sagt till Sterner, »men det kan inte undvikas vid sådana tillfällen, det är en allmän subskriberad bal, till hvilken hela staden har tillträde.»

Sterner gick dit pliktskyldigast, utan att vänta sig något nöje. Dansen hade redan börjat, när han kom, och han stannade strax innanför dörren till balsalen och såg sig om. Bland de dansande upptäckte han genast den lilla fröken från guldsmedsbutiken. Hon var klädd i en mycket enkel, hvit klädning, utan en enda prydnad, endast ett ljusblått sidenskärp om det smala lifvet. Hennes ansikte hade redan fått litet högre färg, läpparne voro halföppna, och groparne på kinderna ville åter och åter fram, medan ögonen allvarliga, skygga, liksom tycktes hålla sträng vakt öfver munnen och groparne, att ej det varma, friska löjet skulle obehindradt få tränga fram.

Hvad hon var söt! Så bra hon dansade, så lätt och graciöst! Hans blickar följde henne med intresse och välbehag, och när hon dansade tätt förbi honom, möttes deras ögon. Han log, och hon rodnade, i det hon sänkte sin blick.

Några af de närmast följande danserna fullgjorde Sterner sin skyldighet och dansade med borgmästarns trettioåriga dotter, doktors koketta unga fru och den lilla fylliga apotekarfrun. Därefter styrde han kosan rakt på den lilla butiksförken, hvilken satt i ett af smårummen tillsammans med några andra unga flickor, omgifna af yngre herrar, tillhörande stadens handelsklass eller studenter, som voro hemma under ferierna. De pratade, skrattade, voro

ifriga och högljudda, men då Sterner närmade sig, blef där en allmän tystnad, som nästan gjorde honom förlagen.

»Får jag dansa nästa dans med fröken?» frågade han henne, som han sökt upp. Hon gaf honom en förvånad blick, rodnade, hvilket hon tycktes ha mycket lätt för, och tog med nervös brådska sitt dansprogram, som hängde på en liten silkessnodd vid skärpet, och såg på det. Det var med omisskännlig, barnslig stolthet hon svarade, att hon var uppjuden till nästa dans och alla danser, utom sista valsen näst före kotiljongen.

»Vill fröken gömma den åt mig?» Han tog programmet, tecknade själf sitt namn bland bokhållarnes och studenternas, bugade sig lätt och lämnade åter ungdomsskaran. Där blef ett fnissande bland flickorna och knuffande med armbågarne, när han gått. Herrarne kallade honom »snobb» och flickorna begynte bry henne, som de kallade Ingrid. Men hon svarade ingenting, hon hade endast blifvit allvarligare och såg tankfull ut. —

(Forts.)

Innehållsförteckning.

Jeanette Berglind; biografi af L. S. (Med porträtt). — Syster Elisabeth, poem af Ivar Sköld. — Något om skoldramat; af Lennart Hennings. — »Dodo»; skiss för Idun af Lisa Schröder. — Iduns läkarartiklar. V.: Om våra födoämnen; några allmänna synpunkter, af professor Robert Tigerstedt. (Forts.) — Stackars örat! Populär medicinsk föreläsning, af *** (Forts. o. slut). — Ur notisboken. — Teater och musik. — Far; skiss för Idun af Elin Ameen. — Tidsfördrif.

Tidsfördrif.

Redigeras af Sophie Linge.

Bidrag mottagas med tacksamhet.

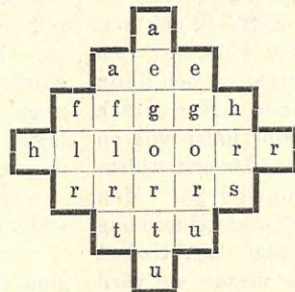
Logogryf.

Du ser mig i skolan, du ser mig jämväl
 I sal och i kamrar, hos hög och hos låg.
 Ibland är jag tom, men ibland är det själ
 I mitt väsen, som fångslar din håg.
 En produkt än af hård, än af mjuk materiel,
 Än billig, än dyr. Och jag synes för dig
 Än konstnärlig, än simpel.
 Nu gissar du väl
 Om jag säger, hvad bildas af mig:

Hur är den man, som sig för mutor gaf?
 Hur nämndes fordontima frihetsbref,
 Af mången köpt som bot för samvetskräf?
 Sätt en och en ihop; hvad däraf blef.
 Hvad var skolpilen, som ej läxan kan?
 Ett föremål, som till hvar hushåll hör.
 Den växtlighet, man först på klippan fann.
 Ett mystiskt väsen, som sig ljudlöst rör,
 Af mänskligt öga osedt. Så ett träd.
 Och sist: när du med möda letat ut
 Min saga, som du trodde svår; min vän,
 Bekänn rent ut: hvad blef du själf till slut?

A—g.

Diamantgata.

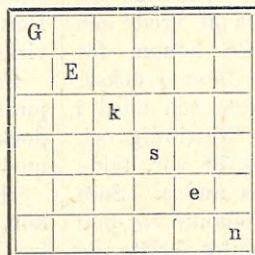

Raderna, lästa såväl från vänster till höger, som uppifrån nedåt, beteckna:

- 1) En konsonant, 2) hvad Sokrates var, 3) hur är blomman på ängen? 4) en upphöjd karaktär, 5) hvad du oftast gör i retlig sinnesstämning, 6) en rörelse åstadkommande verksamhet, 7) en konsonant.

A—g.

Ifyllningsgata.

- 1) I allas smak, 2) käril, 3) gård illa, 4) försåt, 5) klädesplagg, 6) område.

Äro orden rätt funna bilda begynnelsebokstäfverna ett geografiskt ortnamn.

S. S.

Schack-charad.

Efter hästens gång på schackbrädet. — Sedan orden äro funna löses charaden.

ka	kas	snart	som	gar	an	men	ett
kan	sitt	kloc	dra	nå	skepp	klin	mitt
de	klar	nal	med	ster	på	der	ma
mitt	la	dol	från	nu	bön	klo	den
och	stran	mitt	då	da	jes	tim	till
he	för	skär	hö	i	stret	rym	en
dadt	ren	kal	en	till	ge	den	natts
sta	och	skepp	i	lar	mid	klo	nom

A—g.

Lösningar.

Charaden: Grannlåt.

Aritmogryfen:

GENERAL
 UMBRIEN
 SAFFIAN
 TYROLEN
 ADERTON
 FARBROR
 HAMBURG
 OKTOBER
 ROMBOID
 NAVARRA

Länkigatan: Filmjök; fil—il—Film—mjöl—öl—mjölk.

Ord förvandlingsgatan: Guitarr; georgin, Uleåborg, Ingeborg, tullkammare, apelsin, realisation, repslagare.

Schackgatan:

Jag går bort från detta gille,
 Andra må här ha sin gamman.
 Klingspor får man höra klandras,
 Hvar man helst må råka samman.
 Fältmarskalken, fältmarskalken,
 Annat finns ej i språkådan;
 Det är skam, att tappa männer
 Täckas tala om en sådan.

PICOTS TVÄTTPULVER
 Öfverträffar alla andra tvättmedel!

»Lessive Phenix»

Klorfritt! Praktiskt! Billigt!
 25 guldmedaljer

Säljes i ¼, ½, o h ¼-kilo-paket med beskrifning å hvarje paket.
 Representant för Sverige: Carl R. Matton, Stockholm
Talrika ombud i landsorten.